

Корпусова Ірина
Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-1145-7538

Озерянська Ірина
Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-0167-2912

Янов Дмитро
Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-4100-4601

ТАБЕЛЬНИЙ ЖЕТОН ПРАЦІВНИКА ЗАВОДУ БЕЛЛІНО-ФЕНДЕРІХ В ОДЕСІ

TIME BOARD TOKEN OF AN EMPLOYEE OF BELLINO-FENDERICH FACTORY IN ODESSA

У нумізматичному зібранні Одеського археологічного музею НАН України зберігається табельний жетон (марка) працівника заводу Белліно-Фендеріх в Одесі (інвентарний номер – А-46977), вироблений з латуні. Жетон має рубчастий гурт, був пробитий; його діаметр – 40 мм. На лицьовій стороні в центрі лінійного кола нанесений № 289, який був перебитий на № 224. По колу між лінійним і точковим обідками міститься напис «* BELLINO FENDRICH & Co * ODESSA». На зворотному боці жетона в центрі поля – напис у два рядки: «TIME / MONEY».

Початком історії відомого у XIX – на початку XX ст. товариства механічного та чавунно-ливарного заводу Белліно-Фендеріх в Одесі стало відкриття в 1810 р. Себастьяном Фендеріхом з дружиною невеликого галантерейно-посудного магазину. Пізніше до справи вступив чоловік їх дочки – Адольф Белліно, і магазин став продавати землеробські машини та механізми; при ньому була відкрита майстерня. До кінця 1850-х рр. головною продукцією стали вироби англійських промислових фірм. З цього часу в Новоросійському календарі стала з'являтися реклама продукції цього підприємства.

У 1873 р. розпочався новий етап в історії підприємства, коли Адольф Белліно, Еміль Гегг і Людвіг Коммерель заснували товариство механічного та чавуноливарного заводу під назвою «Белліно-Фендеріх в Одесі». У цьому ж році був затверджений Статут товариства. Окрім заводу, товариство володіло також еллінгом для ремонту суден, виконувало замовлення для військового та морського відомств. Статутний капітал товариства становив 600 тис. рублів і був подвоєний до 1900 р. За чисельністю співробітників (до 500 осіб), вартістю виробленої продукції та прибутком завод займав перше місце серед металообробних підприємств Одеси. Підприємство вирізнялося благоустроєм та передовими соціальними благами. Основною продукцією заводу були пароплави, парові машини, котли, мотори, нафтові насоси, вальцеві верстати.

Вона реалізовувалася в Санкт-Петербурзі, Севастополі, Катеринославі, Києві, Ташкенті. До 1916 р. на заводі вже працювало від 900 до 1100 осіб⁶⁷.

Ефективне управління таким великим виробництвом потребувало розуміння того, чим займаються працівники, скільки часу вони на це витрачають і який результат приносить кожен окремий працівник. Для цього був необхідний облік робочого часу всіх працівників, який забезпечувався шляхом ведення табелів. Термін «табель» походить від німецького *tabelle*, яке теж бере початок від латинського *tabella* або *tabula* – таблиця (дощечка)⁶⁸. Жетонна система контролю явок на роботу і звільнення з роботи полягала в застосуванні табельних дошок і табельних жетонів (металевих марок) із нанесеними на них табельними номерами, що видавалися кожному працівникові при надходженні на роботу⁶⁹.

На кожному підприємстві існували свої правила внутрішнього розпорядку, які передбачали різні способи застосування табельних дошок і табельних жетонів. В одних випадках при вході на територію підприємства працівник знімав жетон з дошки, а при виході – вішав його назад. В інших – працівник при вході на територію підприємства знімав свій жетон з однієї табельної дошки і вішав її на свій номер на іншій дошці.

Згідно з правилами внутрішнього розпорядку Петроградського монетного двору, кожен співробітник мав виключно один жетон або бляшанку (табельний номер), який на початку робочого дня він був зобов'язаний вішати на спеціальну дошку в контрольному пункті, а наприкінці робочого дня – знімати та брати її з собою. Разом з тим, в додатках до правил категорично заборонялася передача свого жетона стороннім особам, залишення його на контрольному пункті або зняття з дошки чужого жетона. Так, за зняття чужого жетона в перший раз співробітнику виносилася догана з попередженням про звільнення, за другий раз чи за передачу жетона сторонній особі передбачувалося звільнення. При переході на іншу роботу в обов'язковому порядку потрібно було здавати свій жетон. Якщо ж співробітник монетного двору втрачав свій жетон, то він був зобов'язаний доповісти про це в Комендатуру і отримати тимчасову контрольну марку, яку так само він був зобов'язаний надати до Контори своєї частини з проханням про видачу йому нового жетона, за який з нього вираховувалася певна грошова сума⁷⁰.

Жетон заводу Белліно-Фендеріх з колекції ОАМ НАН України можна датувати кінцем XIX – початком XX ст. Викликає інтерес питання, чому номер на ньому був перебитий. Можна припустити, що працівник, який отримав під час влаштування на завод табельний номер 289, здав його під час звільнення. Жетон зберігався на заводі, але пізніше з метою економії він був використаний для видачі іншому працівникові, який, імовірно, втратив свій табельний жетон під номером 224. Табельні жетони звільнених з підприємства працівників

⁶⁷ Плесская-Зебольд Э.Г. Одесские немцы. 1803-1920. Одесса: ТЭС, 1999. С 107-117.

⁶⁸ Медведев М. История табельного учета [Електронний ресурс]. Режим доступу: habr.com/ru/post/177987/ (дата звернення: 31.08.2020).

⁶⁹ Табельная доска. Большая энциклопедия нефти и газа [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ngpedia.ru/id12885p1.html> (дата звернення: 31.08.2020).

⁷⁰ Краснов Р.В. Жестянки Петроградского Монетного двора. Петербургский коллекционер. 2011. № 4 (66). С. 14.

обов'язково здавалися, і жетони з цими номерами не використовувалися для видачі новим працівникам, яким зазвичай видавався табельний жетон з номером, наступним за останнім з виданих раніше номерів.

Наявність табельного жетона заводу Белліно-Фендеріх, який вперше вводиться до наукового обігу, свідчить про те, що на цьому підприємстві велася система табельного обліку із застосуванням жетонів, хоча нам поки не вдалося встановити, які були правила внутрішнього розпорядку на цьому заводі, і як конкретно використовувалися табельні дошки і жетони.

Ілюстрації

Рис. 1.

Література

1. Краснов Р.В. Жестянки Петроградского Монетного двора. *Петербургский коллекционер*. 2011. № 4 (66). С. 14-15.
2. Медведев М. История табельного учета [Электронный ресурс]. Режим доступа: habr.com/ru/post/177987/ (дата звернення: 31.08.2020).
3. Плесская-Зебольд Э.Г. Одесские немцы. 1803-1920. Одесса: ТЭС, 1999. 520 с.
4. Табельная доска. Большая энциклопедия нефти и газа [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.ngpedia.ru/id12885p1.html> (дата звернення: 31.08.2020).